

بیداری اسلامی و تحقق زمینه‌های وحدت اسلامی

بیداری اسلامی و تحقق زمینه‌های وحدت اسلامی

عبدالرحمن خدایی

الحمد لله الذي هدانا إلى الإسلام و الصلوة و السّلام علي سيدنا محمد خيرا الأنام و آله و صحبه
إلى يوم القيام و بعدُ:

وقتی تاریخ را ورق می‌زنیم، وحدت در پناه حق و عدالت همواره یکی از آرمان‌های دینی پیامبران
توحیدی و مخصوصاً پیامبر اسلام (ص) بوده است و همواره پیامبران در تلاش بوده‌اند تا در پناه دعوت
به یگانگی ذات احدیت خداوندی زمینه‌های گرایش جامعه‌ی انسانی را به سوی وحدت و یکپارچگی فراهم
آورده و تفرقه‌ی نژادی، زبانی و ... را تحت الشّعاع وحدت دینی قرار داده و انسانها را از تقابل
به تفاهم سوق دهند و برادری و اخوت دینی را ایجاد نمایند. همانطوری که باری تعالی در قرآن می
فرماید: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ»¹: مؤمنان برادر یکدیگرند. اگر به تاریخ صدر اسلام به صورت
اختصاصی² تر نگاه کنیم و عملکرد پیامبر عظیم الشان اسلام در تمام طول دعوتشان را بررسی نماییم،
همواره مسیر هدایتشان حتی قبل از بعثت، ره به سوی اتحاد جامعه و راهنمایی به سوی وحدت داشته است.

قبل از بعثت، آن حضرت در جمعیت‌های جوانان جوانمرد در جهت ایستادگی در مقابل زورگویان که همانا قدرت آنان ناشی از تفرقه جامعه و به قول معروف تفرقه بینداز و حکومت کن نهفته بوده شرکت می فرمود تا مردم را متوجه سازند که در مقابل ظالمان بایستند، حقوق انسانها مراعات گردد که در آن صورت جامعه به سوی وحدت و همزیستی مسالمت آمیز و احترام آمیز سوق خواهد یافت. آن حضرت پس از بعثت، تمام تلاش خود را صرف رساندن پیام وحدت بخش و انسان ساز خداوند نمود. می توان گفت کل پیام اسلام و رسالت رسول ﷺ (ص) در يك کلام است که در قرآن مجید آمده است: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا...»²؛ همگی به ریسمان خدا جنگ زنید و پراکنده نشوید و نعمت خدا را بر خود یاد کنید آنگاه که دشمنان یکدیگر بودید. پس میان دل‌های شما الفت انداخت تا به لطف او برادران هم شدید و بر کنار پرتگاه آتش بودید که شما را از آن رها کنید. اینگونه خداوند نشانه های خود را برای شما روشن می کند. باشد که شما راه یا بید.

خداوند صراحتاً می فرماید که قبل از بعثت رسول ﷺ وضعیت جزیره العرب چگونه بوده است. وضعیتی که در آن همه با هم دشمن، و تفرقه و نفاق میان آنان رایج بوده است.³ حضرت محمد هنگامی که به مدینه مهاجرت فرمودند، با فراهم آوردن پیمان اخوت بین مسلمانان مهاجر و انصار زمینه ی ایجاد وحدتی را فراهم آوردند که ثمره ی آن پیشرفت های بعدی جهان اسلام بود.⁴ به طوری که سپاهیان اسلام مرزهای ایران و روم، دو ابرقدرت آن زمان را در هم پیچیده و صدای گوش نواز انسانیت، برادری و برابری انسان ها را فراتر از جزیره العرب از میان مرزهای قدرتمندان بزرگ نیز گذراندند و مردمان ستمدیده نوای فرح بخش عدالت و مساوات اسلام را که شنیدند فوراً لبیک گفته، انسجام اسلامی که تا آن زمان نمونه نداشت و متأسفانه بعد از آن هم به واسطه ی غرور شیطان⁵ و دسیسه های تفرقه افکنان تکرار نشد، جامعه ای همدل و پر از الفت و احترام متقابل به هم ایجاد کردند.

حضرت علی در مورد جامعه ی زمان پیامبر می فرماید: «خداوند به دست او کینه ها را دفع، آتش را خاموش ساخت؛ بیگانگی را پیوند برادری داد و خویشاوندی را پراکند و با او عزت های ناروا را ذلت و ذلت های نا به جا را به عزت بدل کرد.»⁶

پیامبر اسلام برده داری را کمرنگ نمود و خاطر نشان ساخت انسان ها فرقی با هم ندارند مگر در تقوی. و این ایجاد یکدستی در جامعه موجب ایجاد وحدت می شد.

اما جامعه ی امروز اسلامی که پر از شاکله های مختلف تفرقه افکنانه از دشمنان اسلام و خود جوامع اسلامی به نام های مختلف از جمله مذهب، افکار و اندیشه های گوناگون ناشی می شود چگونه باید بتواند

ندای وحدت سر داد؟ چگونه می توان دانه های این تسبیح را به دور هم جمع کرد؟

در دنیای اسلام به واسطه ی تفرقه و جدایی مسلمانان، ما با چالش های بسیار عظیم من جمله مسأله ی فلسطین مواجهیم. عمده این چالش ها را می توان به راحتی با برداشتن قدم های استوار به سوی وحدت حل و فصل کرد. اما چگونه این کار میسر است؟ به قول بزرگی که فرمود وحدت به معنی اینکه من شیعه سنی بشوم و از عقاید دست بردارم و یا سنی شیعه بشود و از عقایدش دست بردارد، نیست. وحدت پذیرش این واقعیت است که همه ما مادامی که به قرآن و سنت و قبله و وحدانیت خداوند و رسولیت رسول خدا ایمان داریم مسلمانیم؛ بنا براین بیاییم عالمانه، نه تعصب مدارانه، به بحث در مورد موارد اختلافی بپردازیم و از گسترش حساسیت برانگیز آن در جامعه بپرهیزیم، تلاش کنیم صادقانه رفتار نماییم و صداقت را در گفتار و رفتار خود اعمال نماییم.

چگونه وحدت حاصل می شود؟

(1) وحدت گرد آمدن و حرکت زیر یک عَلامَ مشترك است، نه رها کردن پرچم ها. مقام معظم رهبری در این باره تأکید دارند بر اینکه اختلافات عقیدتی و مذهبی مربوط به مباحث علمی و فقهی است و نباید در واقعیات زندگی و سیاسی بین مسلمانان تأثیر بگذارد و می فرماید: «مذاهب اسلامی باید دست در دست هم برادروار در جهت اهداف و آرمان های بلند اسلامی به کمک هم حرکت کنند. خط قرمز از نظر اسلامی و از نظر ما عبارت است از اهانت به مقدسات یکدیگر.»

(2) راهکار بعدی، پیرایش خرافات و دل بستگی های بی پایه و اساس از ساحت مذهب است. خرافه زدایی نقش بسیار مهمی در سلامت مذهب و بالا بردن ظرفیت تعامل آن دارد. تعصب روی مظاهر غلط، که ذات دین و مذهب نیستند و از اوهام و خواب ها در رسوم محلی سرچشمه گرفته اند با جریحه دار کردن چهره دین و دینداران، راه را نیز بر هر گونه اتحاد و مسالمت می بندد. همچنین مرزبندی بین افکار و عقاید دانشمندان هر تیره با رفتار غیر مدبرانه تأثیر بسزایی در وحدت گرایی دارد. اندیشمندان نباید به بهانه ی رفتار نسنجیده ی عوام از کار هدایت مردم و نیز تفکر تقریبی و وحدت ساز غافل شوند. امام شافعی (رض) می فرماید: «شایسته نیست کسی را که اهل قبله است لعن و تکفیر کرد.»⁷ این لعن های ناجا باعث شده است که بسیاری از به ظاهر عالمان مبادرت به صدور فتاوای غیرحکیمانه کنند که مسلمانان را به جان هم می اندازند و فاصله و اختلافات را بیشتر می کنند. جوامع مسلمانان، مخصوصاً علمای متعهد تلاش کنند دست افراد را از صدور فتواهای شخصی کوتاه کنند تا فتاوا، مدبرانه و بر اساس منافع جامعه اسلامی و از روی حقیقت صادر شود.

خوشبختانه حرکت‌هایی که امروزه با نام بهار عربی آغاز گردیده، نویدبخش بازگشت تعریف جدیدی در عرصه‌ی سیاسی کشورهای اسلامی است. یعنی بیداری اسلامی و آوردن رأی اسلامگرایان در انتخاباتی آزاد، که نشان از گرویدن دوباره‌ی جوامع اسلامی به سوی حبل‌المتین دارد.

لازم است آنچه را در اسلام بدان تأکید شده است و پیامبر عظیم الشان اسلام (ص) بر پایه‌ی آن سنگ بنای جامعه‌ی اسلامی را بنا نهاد رفتار گردد. یعنی:

1- باید حقوق اقلیت‌ها چه مسلمان چه غیر مسلمان رعایت گردد. چرا که پیامبر فرمود: «جامعه بدون دین دوام خواهد یافت ولی بدون عدالت ولو جامعه اسلامی هم که باشد دوام نخواهد داشت.»⁷

2- بیداری اسلامی فرجه‌ای است تا چهره تعامل‌پذیری اسلام و پذیرش واقعیات سیاسی، فرهنگی موجود از سوی اسلام را با رویکردی عقلایی به دنیا نشان بدهیم و چهره‌ی زشت افراط‌گری و تفریط‌گری را که هر دو متأسفانه چهره‌ی دین را آن طور که واقعیت آن است نمایان نمی‌کند پالایش نموده و نشان دهیم که دین اصلاح‌گر است و اصلاح‌گر بوده قبل از آنکه دیگران مدعی باشند.

سخن آخر

تحلیل رویدادهای تاریخ اسلام گویای آن است که تلاش‌های وسیع و راهبردهای ارزشی رسول خدا برای تحقق وحدت، کارایی خاصی داشته است. طرح پیمان نامه عمومی مدینه بهترین راه برای ایجاد یک وحدت و القای روحیه همبستگی دینی بود و در همین راستا پیمان ویژه مسلمین از راهکارهای مذهبی برای روح برادری بحساب می‌آید. استفاده از این راهبردها در نمایان ساختن پایه‌های استوار جامعه اسلامی و دست‌یابی به وحدت، تنها زمانی می‌توانست موثر باشد که همگام با آن مبارزه با نژاد پرستی و قوم‌گرایی، فعالانه پی‌گیری شود و پیامبر اسلام (ص) با همتی بلند و در عین بهره‌گیری از ظرفیت‌های اخلاق فردی در این راه قدم گذاشت. بدین ترتیب یکی از ضروری‌ترین راه‌های پی‌ریزی وحدت دینی در امت اسلامی هماهنگی اراده‌ها و تمایلات ارزشی در جهت همانندسازی و اصلاح ابزارهای ملی و قومی و فردی است که در نهایت به صبری استوار و روحی امیدوار نیاز است.⁸

«وَصَلَّى الْإِسْلَامَ عَلَيَّ النَّبِيِّ الْمُخْتَارِ وَاللَّهِ الْأَطْهَارِ وَصَحْبِهِ الْأَخْيَارِ. إِلَيَّ دَارُ الْقَرَارِ.

منابع:

1. قرآن مجید، سوره ی حجرات (شماره سوره: 49)، آیه 9

2. «واعتصموا بحبل الله جميعاً ولا تفرقوا واذكروا نعمت الله عليكم إذ كنتم أعداءً فألف بين قلوبكم فأصبحتم بنعمته إخواناً وكنتم علي شفا حفرة من النار فأنقذكم منها كذلك يبين الله لكم آياته لعلكم تهتدون»

قرآن مجید، سوره آل عمران (شماره سوره: 3)، آیه 103

3. همان آیه

4. قرآن مجید، سوره ی حجرات (شماره سوره: 49)، آیه 9

5. با اقتباس از: سید جمال الدین اسد آبادی، مجموعه رسائل و مقالات، به کوشش سید هادی خسرو شاهی، انتشارات کلیه شروق، 1381، ص 121

6. نهج البلاغه

7. «نحن لانكفّرُ أَدَاً من اهل القبلة» از کتاب شرح عقاید عمر نَسَفي

8. «ألمُلكُ يَبقي مَعَ الكُفّرِ ولا يَبقي مَعَ الطُّم» حدیث نبوی

برگرفته از مقاله ی زمینه های ایجاد وحدت اسلامی در جامعه با نگرش به سیره پیامبر (ص) در مدینه النبوی به قلم حسن صادق زاده ، کارشناس پژوهش و آموزش اداره کل تبلیغات اسلامی گلستان

